

PILÁTUS BREVIÁRIUMA

I.

Tolsztoj megcsömörölve a világ hamisságától, tekintélyes szakállt növesztett, muzsiknak öltözött és prófétának állt. Nem volt választása. Vagy meghal, vagy közvetíti Isten üzenetét. Élni akart. Úgy érezte, még van mondandója. Esetleg gyónnivalója, hátha a világ – azaz a bűnösök – okulnak az ő hibáiból. Nem szoktak.

Nem tartozik ide, de mégis meg kell jegyezni: erről az egésze Istennek fogalma sem volt. Ami szinte lehetetlenség, gondoljunk csak szerencsétlen Jónásra, aki minden ízében vonakodott a próféataságtól, és a bajt elkerülendő, először elbújt a saját félelmei alá, majd a függöny mögé, végül úgy döntött: inkább tengerre száll, arról Isten bizonyára nem fog tudomást szerezni. Jónás tévedett.

Más szóval: Tolsztoj tévedett.

II.

Isten elhatározta: Tolsztojról fog írni. Az igazságot. Felgyúrte az ingujját, elövette a kalamárist, lefújta némi port a lúdtollról, inspirációnak beleolvasott Seneca leveleibe: „Nomentumi birtokomról küldöm üdvözetem, és szellemi derűt kívánok neked, azaz az összes isten kegyét, akik szelídek és kegyesek ahhoz, aki önmagával megbékélt.” Majd munkához látott.

Az első szó, amelyet papírra vetett, ez volt: Tolsztoj. Ez nyilván nem meglepő, tekintve a mű témáját. Ahogyan kikanyarította a betűket, egy pillanatra megállt és elmélázott. A név mindig túlmutat önmagán. Erre ő maga a legjobb példa, nem hiába rejtőzködött mássalhangzók mögött. A név szentség – morfondírozott a szerző, jelen esetben Isten. Ezért némi fontolgatás után határozott mozdulattal áthúzta Tolsztoj nevét.

Tolsztoj erre azonnal hasra esett a nagy végtelenbe nyúló hófedte orosz pusztaságban, Puskin forogni kezdett a sírjában, Majakovszkij elhatározta, bolsevik lesz, és dadaista verseket fog írni, Lenin összeráncolta a homlokát – ami érthető, hiszen ő istentagadóként már Tolsztoj próféataságát is gyanakvással tekintette –, magában hálát adott a jó Istennek, hogy Sztálin otthagya a papi szemináriumot. Ez a katasztrófa-sorozat pedig annak volt köszönhető: láthatatlan események laza láncolatát indítja el, ha Isten ki-

húzza valaki nevét. Ezt hívjuk mi az emberi sors tragédiájának. Ezt hívja Isten teológiának.

És mindig neki van igaza.

Így aztán hamar belátta, az írás nem az ő műfaja, ezért egy profit kért fel arra, hogy érzékletesen és pontosan rajzolja meg Tolsztoj valódi énjét – azaz írja meg a nagy leleplező művet. Némi hezitálás után úgy vélte, erre a megtisztelő feladatra Bulgakov a legalkalmasabb, különben is éppen kegyvesztettként – Isten újabb manővereinek következményeként – Moszkvában lógatta a lábát. Tehát ideje mint a tenger, és nyugodtan írogathat az Úr kegyelméből.

III.

Kissé nedves, kissé zajos. Összességében kellemetlen. Mert szó mi szó, nincs mit szépíteni rajta: ragadósan lehangoló, de reménytelenség kikerülni belőle. Ez van. Örökre.

Mindannyian a cet hasában üldögélünk, ahonnan két irányba van kijárat, és mindkettő méltatlan.

IV.

Van úgy, hogy csak véletlenül keveredünk bele egy történetbe. Tulajdonképpen mindig így zajlik, de meg kell nyugtatnunk magunkat, hogy urai vagyunk a saját sorsunknak. Kézben tartjuk a dolgokat. Szilárdan ülünk a nyeregben – vagy a cet veséjén annak bendőjében. Magabiztosan értjük az életet, illetve saját magunkat. Esetleg a világot. Tévedés lehetősége kizárva. A siker garantált.

V.

Cervantes egy nap elment gyónni. Nem szokott ilyet tenni, de igencsak nagy szüksége volt rá, hiszen hat nővel élt együtt, nem volt pénze, Lope de Vega átkozottul sikeres volt, az ő színdarabjai azonban nem kellettek senkinek. Elkeseredett. Meglehetősen sötétben látta a jelent és jövőt. Békére, irodalmi sikerre, sok pénzre és értelmes beszélgetésre vágyott. Egy férfival. Nyugodt körülmények között.

Van-e nyugodtabb hely a gyóntatószéknél? És ott garantáltan nincsenek nők. A papok meg szerencsére férfiak – gondolta Cervantes. Az atyának viszont pocsék napja volt. Általában gyónni az asszonyok jöttek, és nem volt olyan szerelmi bánat vagy öröm, házassági zűr vagy boldogság, lovasias férj vagy faragatlan, jólét vagy pénztelenség, hűtlenség vagy kényszerű

lojalitás a környéken, amelyről Juan atyának nem lettek volna mélyreható ismeretei. Ez a tudás igencsak terhes volt számára. Mődfellett nyomasztotta, és magában örült, hogy az egyház kategorikusan tiltja a papok nő-sülését. Az atya tapasztalata az volt: minél több időt tölt el a gyóntatószék meghitt félhomályában sejtelmes hangon eluttogott családi titkokat hallgatva, annál bizalmasabb lesz közte és a gyónók közti viszony. A nők úgy érezték: egyedül csak Juan atya érti meg őket. Ebből viszont az következett: ha meglátták az atyát az utcán, boldogan rohantak oda hozzá, és úgy folytatták mondókájukat, mintha a gyóntatószékben ülnének. Ő eleinte úgy próbált védekezni, hogy atyáskodó hangon – a püspöktől leste el – igyekezett felhívni a hívek figyelmét: ő csak a városban sétál, ahol a gyónási titok nem érvényes. Hiábavalóság volt.

A hívek akkor már szívükbe fogadták az atyát, ami azt jelentette: bármi-kor bármit készek voltak megosztani vele. Vagyis: elkapták a grabancát, és rázúdították minden gondjuk-bajuk. Így aztán óvatosabb volt az utcákon, a falak mellett meglapulva osont, kerülve a zsúfoltabb tereket, fejére csuklyát húzott, és nem nézett se jobbra, se balra.

– Atyám – kiabáltak utána –, megismertem a járásáról.

Ekkor ahhoz folyamodott, hogy alaposan megfigyelte a különböző rendű és rangú férfiak utcán való közlekedését. A testőrség tagjai határozott lendülettel vetették előre a lábukat, de ennek ellenére alig haladtak. A kanonokok ezzel szemben aprócska galambléptekkel szüntelenül csak siettek. A hercegek többnyire iksz-lábúak voltak, és minden igyekezetükkel próbálták ezt járás közben eltitkolni, amelynek az lett az eredménye: azt a benyomást keltették, ha nem jutnak el azonnal az árnyékszékre, akkor ott, Valladolid főterén fognak odapiszkítani. A kereskedők ezzel szemben, nem hazudtolva meg a minden hájjal megkent észjárásukat, szinte minden pillanatban változtatták a lépteiken aszerint, hogy éppen kinek köszöntek oda. Juan atya az ellesett járásokkal próbálta félrevezetni a híveit, amikor ki kellett lépnie a templomból.

Tehát az atya is nagyon örült, hogy végre egy férfi akar gyónni.

– Hogy hívnak, fiam?

– Félix Lope de Vega y Carpio – válaszolta Cervantes.

Juan atya gyanútlanul fészkelte be magát a sötétségbe és a templom csendjébe. Fogalma sem volt az irodalomról, az írókat nem ismerte, az irodalomtörténetről azt sem tudta, eszik-e vagy isszák.

– És mi bántja a lelked? – érdeklődött óvatlanul.

Tapasztalatai szerint a férfiak végső elkeseredésükben jönnek templomba, amikor már tényleg semmi más jobb ötletük nincs. Ez jobbára olyasmit jelentett: az alkoholizmuson túlvoltak, az öngyilkossághoz nem volt kedvük. Míg a nők minden apró-cseprő érzelmi rezdülésüket rögtön meg akarták osztani valakivel, a férfiak hallgattak. Mert ha valamit nagyon tudtak, az a hallgatás. Juan atya is ezt gyakorolta nap mint nap.

Szóval az atya valami ilyesmire számított: gyerekszülés közben meghalt az ifjú feleség és a magzat; a férfi hűgát elcsábította a Calatrava-rend nagymestere, majd másállapotban cserbenhagyva, a lány öngyilkos lett, az idős szülők viszont belehaltak a bánatba; egyetlen fiúgyermeke Sevillában hajóra szállt az Újvilág irányába, majd Hispaniola sziget közelében vagy elsüllyedt a hajója, vagy csak megették a vademberek. Az atyában tulajdonképpen egy író veszett el, de erről neki a leghalványabb fogalma sem volt.

– Az a baj – mondta Cervantes –, hogy tökfey vagyok.

Juan atya meglepődött. Érezte, hogy a cet nagyra tátja a száját és készül lenyelni őt, a gyóntatószéket és a templomot. Nem járt messze a valóságtól, csak azt nem tudta, hogy ezúttal ez a cet nem Isten, hanem az irodalomtörténet. Ez utóbbi viszont az Úrnál is vérszomjasabb könyörtelenséggel bánik el az emberrel. Ugyanis az a trükkje, hogy mindig elaltatja áldozatai gyanakvását. Az atya is azt saccolta, egy gyengeelméjű esett be a csütörtöki esti mise előtt a templomba. Mentségére legyen mondva, fogalma sem volt az irodalomról, de ez persze nem kifogás. Ha a leghalványabb sejtelme lett volna, akkor Lope de Vega nevének hallatán sikítva feltöri a gyóntatószék ajtaját, és uszgyi, be a sekrestyébe!

Mert mi szokott történni? Beül egy félnótás gyónni, akiről pár évszázad múlva kiderül: egy zseni. Akkor az irodalomtörténészek aprólékosan feltárják a híres író minden egyes napját, és addig túrják a levéltárakat, hogy megtalálják azt az átkozott csütörtöki napot, és rögtön levonják azt a nem túl hízelgő következtetést, miszerint a műveletlen, vidéki, bugris csuhás nem ismerte fel szerzőnk kiválóságait, és emiatt megvetően viselkedett vele. Ez persze nem volt igaz, de Juan atya már nem tud bemenni a Real Academia Española irodalomtudományi üléseire, hogy tiltakozzon. Az akadémiai tagok ezért jó nyugodtan megtárgyalják, hogy nem volt elég megértő az íróval, sőt tuskóként meg sem hallotta segélykiáltását.

Valóban nem ismerte fel sem a híres író, sem az eset irodalomtörténeti jelentőségét, és az első adandó alkalommal elpanaszolta a püspöknek, hogy van ez a szegény Félix Lope de Vega y Carpio, aki szemmel láthatólag félkegyelmű, pedig milyen kár érte. De mit lehet várni egy olyan társa-

dalomtól, magyarázta az atya – aki nem volt érzéketlen a társadalmi problémák iránt –, amelyben a legnagyobb erény a fennhéjzás, és undorral fordítja el a tekintetét a szegénység és az emberiség nyomorától. A püspök, aki Valladolid legnagyobb pletykafészke volt, mindent elfecsegett de Valera grófnak, az persze elmesélte színésznő szeretőjének, és így tovább.

Így fordulhatott elő, hogy egy nap, amikor Juan atya a szokásos nagyüzemben gyóntatta Valladolid megtört szíveit, valaki felszakította a gyóntatószék ajtaját, és elkapva az atyát a grabancánál, kirángatta.

– Hogy én félkegyelmű vagyok?! – üvöltötte a nagyon elegánsan öltözött szép arcú férfi, akit Juan atya még életében nem látott.

– Kicsoda maga? – hebegte az atya.

– Hogyhogy ki? Félix Lope de Vega y Carpio.

VI.

Tolsztoj szakállt növesztett, összeveszett a feleségével, és meglátta Istent.

VII.

Cervantes levágta a szakállát, eltemette a feleségét, és belépett a ferencesek laikus rendjébe, mert nem szeretett volna Istennel szembekerülni. Semmilyen körülmények között.

VIII.

Semmilyen körülmények között.

IX.

A dályai templomban gyerekkorunkban csak a szentély boltozatának festett képeit csodálhattuk: zöld folyondárok kanyarogtak, amelyek címereket öleltek körbe. Aztán megjöttek a művészettörténészek, és őseink kálvinista hevületét – azaz a több réteg vakolatot – lekaparták Szent Lászlóról, Szent Györgyről és Antiochiai Szent Margitról. Mindenki nagyon csodálkozott. Főleg a váratlanul előkerült szentek, akiket otromba módon felébrésztettek Csipkerózsika-álmukból. Mégis mi zajlik itt? – gondolták.

X.

Isten cet. A mindenség tenger. Az ember meteorit. A lélek fekete lyuk.

XI.

Az ateisták mindig gyanúsak. Olyanok, mint a vegetáriánusok: nem esznek húst, de minden éjjel kunkorodó kolbászról álmodnak. Persze, ahogy kinyitják a szemüket, azonnal a hurka ellen lázítanak, miközben úgy zabálják a kerti salátát, mint hormonzavaros nyulak.

XII.

Isten imád rejtőzni. Elbújik az égő csipkebokorba, a halandók álmába, a templomok festett képeibe, az emberi gondolatokba, két melléknév között, a fűszál hegyére, a tenger mélyére, a reggeli kávéba, az esti Martiniba, az éjszakai csendbe, a körúti dugóba, a veszekedésekbe, a ki nem mondott szavakba.

XIII.

Isten alapvetően félreismerte Tolsztojt.

XIV.

*O en eses urodum eggen yg fyodum...
Adj már csendességet, lelki békességet, mennybéli Úr!
Bujdosó elmémet add bűtől szívemet, kit sok kín fúr!...
Az csúfolóknak nem ül ő székekben: De gyönyörködik az Úr törvényében...
Tied a hatalom és az erő, Mindeneket emelő s leverő
Péter aludt, János aludt, Jakab aludt, Máté aludt és mind aludtak...
Az Úr Illésként elviszi mind, Kiket nagyon sujt és szeret:
Persze ott a hitszónok egérútja, hogy Isten a szeretet...
isten báránya hiába vetted
magadra világ vétkeit...
mint a hamis bankó Isten perselyében.*

XV.

Bulgakov boldogan elvállalta a megbízatást, sőt megtiszteltetésnek vette. Tolsztojt, az író nagyra becsülte, a szakállt mélyen megvetette. Így aztán írt egy regényt Pilátusról. Isten őrjöngött, Bulgakov nem is tudott jól kijönni a dologból.

– Pilátus?! – üvöltötte az Úr, miközben öklével csapkodta az asztalt, mint egy túlfűtött szovjet pártfőtitkár. – Az a bamba képű, kanccsal papírtológató?! Hát sosem fogok ettől a pancsertől megszabadulni?!

Az angyalok ijedten rebbentek szét. A bárányfelhők gombóccá rándultak össze. Az Úr süvöltése a Pokolba is lehallatszott, ahonnan nagy álmosan előmászott az Ördög, és gorombán ráfordult az égre:

– He?

Bulgakov csak megvonta a vállát a Bolsaja Pirogovszkaja utcában, és flegmán konstata: Istennek fogalma sincs az irodalomról: Tolsztoj érdektelen mint regényhős; Pilátust meg félreismerte az Úr, mert erre a kockafejű rómaina, aki csak úgy véletlenül téblábol az üdvtörténetben, igenis lehet narrációt, regényt, történetet és világirodalmi sikert építeni.

XVI.

Mindenki tévedhet. És téved is! Isten nem. Ő ugyanis erre képtelen. Mert ő találta ki ezt az egészet. Ez az ő története. Ő dönti el, hova tesz veszszőt és hova nem. Vagy hogy egyáltalán van-e szüksége vesszőre.

XVII.

Isten a Bulgakov-féle fiaskó után újra nekiveselkedett az írásnak. Elővette a kalamárist, papirost, lúdtollat, majd leírta: Tolsztoj.

– Igen? – szólalt meg valaki mögötte.

Isten csodálkozott. Tolsztoj ott állt talpig muzsiknak öltözve, és elégedetten a szakállát simogatta. Éppen Pilátust tromfolta le egy teológiai vitában. Nem volt igaza ugyan, de beléfojtotta a szót abba a pökhendi rómaina, aki azt hitte, mert egyszer látta Jézust, már mindent ért. Még szerencse, hogy kéznél volt Tolsztoj, akinek mindig boldogságot okozott mások illúzióinak a lerombolása, és nagy élvezettel igazította helyre a mindig rossz helyen tébláboló rómaina. Még akkor is, ha nem volt igaza!

Az Úr elfeledkezett arról, hogy Tolsztoj már nem az élők közt okoskodik, és ugyan az írók magától értetődően pokolra kerülnek, de mégsem voltak olyan szigorúak velük, így mászkálhattak, amennyit akartak, így kerülhetett Tolsztoj az Úr háta mögé.

– Igen? – mondta Tolsztoj.

És igen.

XVIII.

Igen?

XIX.

Isten odaadta ennek a barom Tolsztojnak Bulgakov regényét. Az visszajött néhány nap múlva, hogy elolvasta, és ez a Bulgakov egy zseni.

– Kétségtelen – mondta unottan Tolsztoj –, ez egy remekmű.

Istent megütötte volna a guta, ha ez nem mondana ellent mindenféle dogmatikai felfogásnak. Így csak nyelt egyet, és azt találta ki: beteszi Sztálint egy színházba, ahol éppen Bulgakov *A fehér gárda* című darabját játsszák. És Isten azt is elintézte, hogy Sztálin beleszeressen ebbe a darabba. Mert lehet-e nagyobb büntetést mérni egy ilyen léha firkászra, minthogy a diktátor őt szeresse? Aligha.

Sztálin megszerette Bulgakovot és *A fehér gárdát*. Ha színházba ment, egyedül csak ezt volt hajlandó megnézni. Az elvtársak próbálták rábeszélni másra is, de amikor egyszer engedett nekik, azonnal kikérte magának, hogy ő nem hajlandó ezt a fércművet tovább bámulni, hagyják abba az előadást, és mutassák be annak a lökötő Bulgakovnak a darabját. Azt nem lehet – mondták az ügybuzgó párttitkárok. – Aztán miért nem lehet – képedt el a nagy hatalmú úr, aki nagyobb volt az atyaúristennél is. Isten meg röhögött a markába. Az van – tördelték kezüket az elvtársak –, mi már betiltottunk minden Bulgakov-művet. Sztálinnak meg kellett lazítania az ingnyakát. Érezte, mindjárt megüti a guta – ennek persze nem lett volna semmiféle teológiai akadálya.

XX.

Isten rájött: nagyon nem bírja Tolsztojt. Ami kisebbfajta teológiai bonyodalomhoz vezetett. Mert hogy fóliánsokat írtak tele évszázadokon keresztül: Isten maga a szeretet. Igaz, az Ószövetségben kötik az ebet a kárhoz, hogy azért nem túl jó ötlet Őt felbosszantani, mert akkor kő kövön nem marad, lásd Jónás esetét a cettel. De akárhogyan is, ő Tolsztojt szívből utálta. Annyira, hogy elkezdte Pilátust szeretni. Márpedig Pilátus mégiscsak egy negatív szereplő, ráadásul pogány és római.

Pilátus csak megvonta a vállát. Ő aztán sokat látott katona volt, megjárta a birodalom összes kétes tartományát, tárgyalt minden félkegyelművel, és hűségesen szolgálta a császárt.

Ez a lényeg – mondta Pilátus Tolsztojnak –, a császár és a birodalom. A többi csak edénycsörömpölés a hátsó konyhából.

XXI.

2021. február 11-én André nővér, polgári nevén Lucile Randon, betöltötte a 117. évét. Túlélte két világháborút és két világháborút. A rendházban, ahol él: nyolcvannyolc nővérből nyolcvanegyen kapták el a koronavírust. Tízven meghaltak. Az idős nővér azt mondta: nem tudta, mi történik vele, ő csak átaludta az egész kórságot.

Ez volna a titok?

XXII.

Ne bízz az olyanokban, akik a csendes ateizmusukat a templom csendjében élik meg, miközben a szertartásra várnak, és messzire kerülnek a puritán fehér falakat, mert blaszfémianak tartják az Isten nem ábrázolását – valamint meglehetősen unalmasnak.

XXIII.

Bulgakov otthon búslakodott, mert betiltották azt a darabját, amit még mertek játszani a színházak. Bánatát italba fojtotta, és eszébe sem jutott az öngyilkosság. Hívő ember volt, és jobban félt Istentől, mint Sztálintól. Ekkor megszólalt a telefonja:

– Bulgakov elvtárs? – kérdezte egy hang számonkérőn.

– Igen – felelte az író.

– Újra játszhatják a darabját – mondta a hang hűvösen –, de becsülje meg magát, mert Sztálin elvtárs szeretheti *A fehér gárdát*, de attól mi még nem szeretjük magát.

Bulgakov olyan boldog lett a váratlan jóhírtől, hogy még jobban inni kezdett, amikor is újra megszólalt a telefon.

– Kolléga – mondta egy ismeretlen férfihang –, szerintem a 125. oldalon nincs szükség egyetlen vesszőre sem.

És letette. Bulgakov kétségbeesett. Biztos volt benne, elviszik Szibériába, és a darabját örökre betiltják minden egyéb irodalmi munkásságával egyetemben. Semmi kétség, az első hívás alkalmával telefonbetyárokodás áldozata lett.

– Istenem! – mondta Bulgakov, és majdnem sírt.

Istennek megesett a szíve rajta. Bulgakov meg elrohant gyónni. Megvallotta a papnak, hogy vétkezett: hiszen nap mint nap csak azon töri a fejét, hogyan tudná a bolsevikok torkát elvágni, lassan kivéreztetni, majd kunorodó hurkákat tölteni belőlük. Az atya megértően bólogatott.

– Hogy hívnak fiam? – kérdezte, mivel máskülönben a bolsevikok be-
súgója volt.

– Félix Lope de Vega y Carpio – mondta Bulgakov.

XXIV.

Mint megbízható és sokat látott hivatalnoknak, Pilátusnak jutott az a szerep, hogy megértesse Tolsztojjal: a másvilágról nem korrektúrázzuk mások műveit.

– Mit tud egy ilyen ócska tintanyaló a regényírásról? – tromfolta le az író az idegesítő római jöttmentet.

– Semmit – nyugtázta Pilátus –, de annál többet a hatalomról, és tudom, jól kell tudni megválasztani ellenségeinket.

XXV.

Isten rájött – Senecának köszönhetően –, amíg Tolsztoj nem békél meg önmagával, nem lesz rend a világban. Nem tartozik ide, de Seneca Córdobában született. Tolsztoj viszont nem.

Könnyű Córdobában megbékélni önmagunkkal!

XXVI.

André nővér példaképe: Antiochiai Szent Margit. Margitot az Ördög sárkány képében lenyelte. Mint Jónást a cet. Azonban Margit nem siránkozott, hanem elővette a feszületét, és a rusnya dög hasfala kettényílt. Ő meg kísétált.

– Ennyi az egész? – kérdezte Jónás.

– Ennyi – mondta Antiochiai Szent Margit.

XXVII.

André nővér, polgári nevén Lucile Randon, aki 1904-ben született reformátusként, negyvenkét évesen döntötte el: katolizál.

Ennyi az egész.